

1. KATEGORIZACIJA PREMA BROJU

Kategorizacija prema broju provodi se kod razmatranih vrsta riječi (imenica, pridjeva i glagola), a osim toga postoji i kod većeg broja zamjenica.

Ta se kategorizacija u suvremenom hrvatskom jeziku ostvaruje u kategorijama jednine (*Singular*) i množine (*Plural*). Povijesnojezična kategorija dvojine (*Dual*) u suvremenom je jeziku zadržana tek u ponekim slučajevima u tzv. kvantitativnim konstrukcijama. One se u gramatičkim opisima orijentiranim praktičnoj uporabi u pravilu preoblikuju. U nekim se gramatikama u tom smislu govori o tzv. paukalu (*Paukal*).

1.1. KATEGORIZACIJA IMENICA PREMA BROJU

U osnovi kategorizacije imenica prema broju nalazi se općenito značenje brojivosti (*Zahlbarkeit*). Time se stvara dvojčana opreka: jednina vs. množina. Jednina je nemarkiran, odnosno neutralan osnovni oblik. Ona signalizira postojanje točno jednog zastupnika vrste, jednog primjerka određene klase predmeta, dok je množina markiran i kompleksniji član gore imenovane opreke. Ona karakterizira mnoštvo i raščlanjenost označenih elemenata, usp. *student* (*Student*) vs. *studenti* (*Studenten*), *časopis* (*Zeitschrift*) vs. *časopisi* (*Zeitschriften*), *biolog* (*Biologe*) vs. *biolozi* (*Biologen*), *Čeh* (*Tscheche*) vs. *Česi* (*Tschechen*), *mačka* (*Katze*) vs. *mačke* (*Katzen*), *pero* (*Feder*) vs. *pera* (*Federn*), *selo* (*Dorf*) vs. *sela* (*Dörfer*), *kost* (*der Knochen*) vs. *kosti* (*die Knochen*).

Za formalno je razlikovanje broja u imenica od ključne važnosti njihova semantika. U osnovi razlikujemo imenice nebrojive i imenice brojive semantike, odnosno brojive i nebrojive imenice.

1.1.1. Nebrojive imenice

Nebrojivim imenicama pripadaju nazivi stvari poput *mlijeko* (*Milch*), *pijesak* (*Sand*), *kava* (*Kaffee*), *šećer* (*Zucker*), *bakar* (*Kupfer*), apstraktni pojmovi izvedeni od glagola i pridjeva poput *jasnoća* (*Klarheit*), *sljepoća* (*Blindheit*), *mladost* (*Jugend*) te vlastita imena poput *Marija*, *Vesna*, *Mladen*, *Ivo*, *Dunav*, *Sava*, *Pariz*, *Rim*, *London*.

Opreka jednina / množina u pravilu ne postoji ni kod zbirnih imenica (*nomina colectiva*). Njima se označuje mnoštvo osoba, životinja, biljaka ili predmeta. Neke se od njih djelomično mogu prepoznati prema tipu tvorbe, usp. *perje* (*Gefieder*) prema *pero* (*Feder*), *klasje* (*Ähren*) prema *klas* (*Ähre*), *lišće* (*Laub*) prema *list* (*Blatt*), *cvijeće* (*Blumen*) prema *cvijet* (*Blume*), *granje* (*Gezweig*, *Geäst*) prema *grana* (*Zweig*), *otočje* (*Inselgebiet*) prema *otok* (*Insel*), *čovječanstvo* (*Menschheit*) prema *čovjek* (*Mensch*), *društvo* (*Gesellschaft*), *studentstvo* (*Studentenschaft*) prema *student* (*Student*), *divljač* (*Wild*), *paščad* (*Hunde*) prema *pašče* (*kleiner Hund*), dok se kod drugih primjera u suvremenom jeziku u većoj ili manjoj mjeri ne može uspostaviti izravan odnos prema riječi iz koje su izvedeni, npr. *voće* (*Obst*), *povrće* (*Gemüse*), *namještaj* (*Möbel*).

Nerijetko pored navedenih tipova zbirnih imenica postoje i uobičajeni množinski oblici, usp. *stanovništvo* (*Einwohnerschaft*) prema *stanovnik*, pri čemu postoji i množinski oblik *stanovnici* (*die Bewohner*), *radništvo* (*Arbeiterschaft*) prema *radnik* (*Arbeiter*), pri čemu postoji i oblik *radnici* (*die Arbeiter*), *slušateljstvo* (*Hörerschaft*) prema *slušatelj* (*Hörer*), pri čemu postoji i oblik *slušatelji* (*die Hörer*), *svećenstvo* (*Geistlichkeit*) prema *svećenik* (*Geistlicher*), pri čemu postoji i oblik *svećenici* (*die Geistlichen*), *drveće* (*Holz*) prema *drvo* (*Baum*, *Holz*), pri čemu postoji i oblik *drva* (*Bäume*) (češći je oblik *stabla* prema *stablo*), *unučad* (*die Enkel*) prema *unuk* (*Enkel*), pri čemu postoji i oblik *unuci* (*die Enkel*).

1.1.2. Brojive imenice

Njima se označuje jedan element odnosno veći broj elemenata klase predmeta. Jednina imenuje pojedinačan element, jedan primjerak, usp. *dječak (Junge)* vs. *dječaci (die Jungen)*, *glumac (Schauspieler)* vs. *glumci (die Schauspieler)*, *olovka (Bleistift)* vs. *olovke (Bleistifte)*, *kruška (Birne)* vs. *kruške (Birnen)*, *polje (Feld)* vs. *polja (Felder)*, *selo (Dorf)* vs. *sela (Dörfer)*.

Kada je riječ o kategoriji broja, jedninski se oblici ponekad upotrebljavaju pri generaliziranju u izjavama poput *pas i mačka ubrajaju se u pitome domaće životinje (Hund und Katze gehören zu den zahmen Haustieren)*, *svaki je čovjek smrtno (alle Menschen sind (= jeder Mensch ist) sterblich)* kao i u kolektivnim pojmovima poput *mačka je kod nas omiljena domaća životinja (die Katze ist bei uns ein beliebtes Haustier)*.

1.1.3. Formalna oznaka broja

Za formalno označivanje broja služe određeni morfemi, specifični za pojedini jezik, koji su u pravilu polifunkcionalni, tj. pored odgovarajuće kategorije broja istovremeno označuju i kakvu drugu kategoriju ili više njih, npr. u *sob-a (Zimmer)* morfem *-a* označuje i rod (ženski) i broj (jedinu) te padež, u *neb-o (Himmel)* morfem *-o* pored broja (jedinine) obilježava i rod (srednji) i padež (N/A/V).

Množina se u hrvatskom jeziku tvori od jednine pomoću određenih, jednako tako često polifunkcionalnih derivacijskih morfema. Primjeri za to su morfem *-i* u *zakon-i*, gdje označuje N mn. prema *zakon-Ø*, koji označuje N/A jd. (*Gesetz*), *kost-i*, gdje označuje N/G/A mn. prema *kost-Ø*, gdje imamo N/A jd. (*Knochen*), *radost-i*, gdje označuje N/A mn. prema *radost-Ø*, gdje nulti morfem znači N/A jd. (*Freude*), potom morfem *-e* u *sob-e*, gdje označuje N/A/V mn. prema *sob-a*, gdje morfem *-a* znači N jd. (*Zimmer*), *-a* u *mor-a* znači N/A/V mn. prema *mor-e*, gdje *-e* znači N/A/V jd. (*Meer*),

zatim *polj-a*, gdje *-a* znači N/A/V mn. prema *polj-e*, gdje *-e* znači N/A/V jd. (*Feld*).

1.1.4. Množinski proširak u jednosložnih imenica

Još jedna posebnost hrvatskog jezika jest ta da veći broj imenica u svim oblicima množine ima proširak *-ov* odnosno *-ev* u osnovi. To se posebice odnosi na jednosložne imenice muškoga roda, usp. *slon-ov-i* (mn.) prema *slon-Ø* (*Elefant*), *bor-ov-i* (mn.) prema *bor-Ø* (*Föhre*), *zmaj-ev-i* (mn.) prema *zmaj-Ø* (*Drachen*), *kraj-ev-i* (mn.) prema *kraj-Ø* (*Gegend*).

Mali broj imenica koje su u suvremenom jeziku dvosložne ili čak trosložne isto tako imaju proširak, usp. *ognj-ev-i* (mn.) prema *oganj-Ø* (*Feuer*), *slučaj-ev-i* (mn.) prema *slučaj-Ø* (*Fall*), *znak-ov-i* (i *znac-i*) (mn.) prema *znak-Ø* (*Zeichen*), *kotl-ov-i* (mn.) prema *kotao-Ø* (*Kessel*), *posl-ov-i* (mn.) prema *posao-Ø* (*Tätigkeit*), *orl-ov-i* (mn.) prema *orao-Ø* (*Adler*).

Proširenje osnove u množini jednosložnih imenica muškoga roda u suvremenom je standardnom jeziku vrlo produktivno. To pokazuju primjeri poput *dresovi* prema *dresØ* (*Dress*), *stripovi* prema *stripØ*, *singlovi* prema *singlØ* (*Single*), *fenovi* prema *fenØ* (*Fan*), *spotovi* prema *spotØ* (*Spot*), *snobovi* prema *snobØ* (*Snob*), *songovi* prema *songØ* (*Song*), *hitovi* prema *hitØ* (*Hit*), *trendovi* prema *trendØ* (*Trend*), *brendovi* prema *brendØ* (*Marke*), *stentovi* prema *stentØ* (*Stent*), *mejlovi* prema *mejlØ* (*Mail*), *slajdovi* prema *slajdØ* (*Dia*), *CD-ovi* prema *CDØ* (*CD*), *webovi* prema *webØ* (*Webseite*), *linkovi* prema *linkØ*, *sms-ovi* prema *smsØ* (*SMS*), *dronovi* prema *dronØ* (*Drohne*), *pinovi* prema *pinØ* (*PIN-Nummer*).

S druge strane postoji i niz jednosložnih riječi koje tvore množinu bez proširenja, usp. *dani* (mn.) prema *dan* (*Tag*), *čari* (mn.) prema *čarØ* (*Zauber*), *đaci* (mn.) prema *đakØ* (*Schüler*), *psi* (mn.) prema *pasØ* (*Hund*), *gosti* (mn.) prema *gostØ* (*Gast*), *konji* (mn.) prema *konjØ*

(Pferd), *crvi* (mn.) prema *crvØ* (Wurm), *mravi* (mn.) prema *mravØ* (Ameise), *nervi* (mn.) prema *nervØ* (Nerv), *prsti* (mn.) prema *prstØ* (Finger), *geni* (mn.) prema *genØ* (Gen), *grami* (mn.) prema *gramØ* (Gramm), *jardi* (mn.) prema *jardØ* (Yard), *herci* (mn.) prema *hercØ* (Hertz), *vati* (mn.) prema *vatØ* (Watt), *volti* (mn.) prema *voltØ* (Volt).

U nizu slučajeva postoje i oblici s množinskim proširkom i bez njega. U pravilu takvi oblici nisu semantički istovjetni, već nose određenu markiranost. S jedne strane postoje razlike u značenju, kao primjerice u *satØ* (*Uhr, Stunde*) vs. *sati* (mn.) (*Stunden, Uhr* /kao oznaka vremena/) i *satovi* (mn.) (*Uhren*), *aktØ* vs. *akti* (mn.) (*Akten*) i *aktovi* (mn.) (*Akte, Aktzeichnungen*), *čin* (*Handlung*) vs. *čini* (mn.) (*Werke*) i *činovi* (mn.) (*Akte*).

S druge strane takvi dvojni množinski oblici mogu nositi stilističku markiranost, kao primjerice u *otacØ* (*Vater*) vs. *očevi* (mn.) (*Väter*) i *oci* (mn.) (*geistige Väter*), *vukovi* (mn.) i *vuci* prema *vukØ* (*Wolf*), *golubovi* (mn.) i *golubi* (mn.) prema *golubØ* (*Taube*), *ključevi* (mn.) i poetski *ključ* (mn.) prema *ključØ* (*Schlüssel*), *zidovi* (mn.) i poetski *zidi* (mn.) prema *zidØ* (*Mauer*), *čuda* (mn.) (*Wunder*) i *čudes* (mn.) (*göttliche Wunder*) prema *čudo* (*Wunder*), *tijela* (mn.) i *tjelesa* (mn.) pejorativno prema *tijelo* (*Körper*).

1.1.5. Proširenje osnove u jednini i/ili množini

U ograničenu broju imenica srednjeg roda dolazi do proširenja osnove umecima *-n*, *-t*, *-v*, *-s*. Ono se događa u svim kosim padežima osim akuzativa, usp. *imena* (G jd. itd.) prema *imeØ* (*Name*), *vremena* (G jd. itd.) prema *vrijemeØ* (*Zeit, Wetter*), *djeteta* (G jd.) i kosi padeži u jednini prema *dijete* (*Kind*), *podneva* (G. jd. itd.) prema *podne* (*Mittag*).

U nekih se imenica proširenje osnove događa samo u množini, usp. *nebesa* (mn.) prema *nebo* (*Himmel*), *čudes* (mn.) prema *čudo* (*Wunder*).

1.1.6. Supletivni množinski oblici

U rijetkim slučajevima postoje množinski oblici koji se razlikuju prema osnovi, tzv. supletivni oblici, usp. ljudi (mn.) (*Menschen*) prema čovjek (*Mensch*), neljudi (mn.) (*Unmenschen*) prema nečovjek (*Unmensch*).

Ovdje možemo ubrojiti i množinske oblike za dijete (*Kind*), brat (*Bruder*), gospodin (*Herr*) i vlastelin (*Gutsherr*). U množini se tih imenica u hrvatskom jeziku upotrebljavaju kolektivni oblici na -a, koji se dekliniraju kao jednina, tj. djeca (*Kinder*), braća (*Brüder*), gospoda (*Herren*) i vlastela (*Gutsherren*).

Jednako tako u tu kategoriju ulaze množinski oblici naziva za mlada bića poput tele (*Kalb*), prase (*Ferkel*), janje (*Lamm*), novorođenče (*Neugeborenes*), nahodče (*Findelkind*), nedonošče (*Früchen*) – oni u množini imaju nastavak -ad, tj. telad, novorođenčad, a takvim se oblicima označuje neraščlanjeno mnoštvo.

Ta skupina imenica pokazuje i paralelne regularne množinske oblike od deminutiva na -(č)ić poput telići (mn.) prema tele∅ odnosno telić∅ (*Kalb*), pilići (mn.) prema pile∅ odnosno pilić∅ (*Küken*), prašćići (mn.) prema prase∅ odnosno prasić∅ (*Ferkel*), maćići (mn.) prema mače∅ odnosno maćić∅ (*Katzenjunges*).

U hrvatskom jeziku postoji, kao i u drugim jezicima, niz imenica koje se pojavljuju ili samo u jednini ili samo u množini.

1.1.7. *Singularia tantum*

Singularia tantum su imenice koje se pojavljuju samo u jednini. One nisu brojive, usp. 1.1.1. te se mogu razvrstati u nekoliko skupina.

1.1.7.1. Vlastita imena

Veliku skupinu čine različite vrste vlastitih imena, tj. imenice kojima se imenuju osobe, geografski pojmovi, proizvodi i sl., usp.

imena poput *Mladen*, *Marija*, prezimena poput *Lončarić*, *Kovačić*, imena gradova, rijeka, država poput *Zagreb*, *London*, *Beč* (*Wien*), *Dunav* (*Donau*), *Jadran* (*Adria*), *Sahara* (*Sahara*), *Hvar* (*/die Insel/Hvar*), *Italija* (*Italien*), *Brazil* (*Brasilien*), *Afrika* (*Afrika*), *Sunce* (*Sonne*), *Saturn* (*Saturn*).

U imenica te vrste ponekad se mogu pojaviti i množinski oblici. Njihova je upotreba obilježena te signalizira da postoji više od jednog primjerka istoga imena, usp. *ima najmanje dvije Amerike* (*es gibt wenigstens zwei Amerika*), u našem razredu *ima više Gorana* (*in unserer Klasse gibt es mehrere /Schüler mit Namen/ Goran*).

1.1.7.2. Zbirne imenice

U skupinu *singularia tantum* svakako se ubrajaju i zbirne imenice poput *voće* (*Obst*), *sladoled* (*Eis*), *lišće* (*Laub*), *suđe* (*Geschirr*), *kamenje* (*Gestein*), *cvijeće* (*Blumen*), *trnje* (*Gestrüpp*), kao i *stoka* (*Vieh*), *rublje* (*Wäsche*), *narod* (*Volk*), *stanovništvo* (*Bevölkerung*), kojima se ukazuje na skup objekata koji se ne raščlanjuju. Zbog toga se takve imenice ne mogu povezivati s brojevima, usp. 1.1.1.

Postoje slučajevi kod kojih usporedo sa zbirnim oblicima postoje i oblici koji pokazuju regularnu opoziciju prema broju, usp. *lišće* (*Laub*) prema *list* (m. r. jd.) (*Blatt*) pored *listovi* (mn.) (*Blätter*), *cvijeće* (*Blumen*) prema *cvijet* (m. r. jd.) (*Blume*) prema pravilnoj množini *cvjetovi* (*Blüten*). Slična je i situacija u parova poput *stanovništvo* (*Bevölkerung*) i *stanovnici* (m. r. mn.) (*Einwohner*) s jednim *stanovnik* (*der Einwohner*), *građanstvo* (*Bürgertum*) i *građani* (m. r. mn.) (*Bürger*) s jedninom *građanin* (*der Bürger*), usp. 1.1.1., 1.1.9.

1.1.7.3. Apstraktne imenice

Sljedeću skupinu predstavljaju apstraktne imenice, kojima se imenuju predodžbe, osobine, odnosi, koncepti i sl., usp. primjere poput *strpljenje* (*Geduld*), *hrabrost* (*Mut*), *dobrota* (*Güte*), *ljubav* (*Liebe*), *čistoća* (*Sauberkeit*), *brzina* (*Geschwindigkeit*), *lukavstvo* (*List*),

siromaštvo (*Armut*), sreća (*Glück*), pamet (*Verstand*), mir (*Frieden*), stabilnost (*Stabilität*), sigurnost (*Sicherheit*), idealizam (*Idealismus*), vandalizam (*Vandalismus*), kroatistika (*Kroatistik*), znanost (*Wissenschaft*). One se odlikuju i nebrojivošću i nečlanjivošću.

U rijetkim se slučajevima apstraktne imenice te skupine mogu upotrijebiti i u konkretnom značenju, usp. ljubav (*Liebe*) u značenju voljena osoba, nesreća (*Unglück*) u značenju osoba koja donosi nesreću, sreća (*Glück*) u značenju osoba koja nosi sreću. U takvim slučajevima postoji i mogućnost tvorbe množinskih oblika.

1.1.7.4. Imenice koje označuju tvari

Veliku skupinu čine imenice kojima se označuju tvari poput brašno (*Mehl*), zlato (*Gold*), mlijeko (*Milch*), ulje (*Öl*), maslac (*Butter*), sumpor (*Schwefel*), željezo (*Eisen*), voda (*Wasser*), pivo (*Bier*), snijeg (*Schnee*), kiša (*Regen*), kisik (*Sauerstoff*), usp. 1.1.1.

Od velikog broja imenica te skupine mogu se tvoriti i množinski oblici, no oni imaju određene posebnosti u značenju. Takav slučaj imamo kod imenica koje označuju određene vrste tvari, usp. sirevi (mn.) (*Käsesorten*) prema sir (*Käse*), čajevi (mn.) (*Teesorten*) prema čaj (*Tee*), sokovi (mn.) (*Säfte*) prema sok (*Saft*), duhani (mn.) (*Tabaksorten*) prema duhan (*Tabak*), kalijeve soli (mn.) (*Kalisalze*) prema sol (*Salz*), kiseline (mn.) (*Säuren*) prema kiselina (*die Säure*), ekstremni sportovi (*Extremsportarten*).

1.1.7.5. Imenice u množini koje označuju intenzitet (abundantna množina)

Kod nekih se imenica poput kiša, mraz, hladnoća, vrućina i snijeg množinskim oblikom označuje intenzitet imenovane pojave, usp. kiše (*starke Regenfälle*), mrazevi/mrazovi (*anhaltender Frost*), hladnoće (*Kälteperiode*), vrućine (*Hitzeperiode*) i snjegovi (*heftige Schneefälle*), usp. i dolaze paklene vrućine (*es kommen höllisch heiße Tage*). S tim u vezi često se govori i o abundantnoj množini.

1.1.8. *Pluralia tantum*

Određen broj imenica dolazi isključivo ili pretežno u množini. Takve se imenice nazivaju *pluralia tantum* i moguće ih je podijeliti u nekoliko skupina.

1.1.8.1. Nazivi predmeta koji imaju simetrične dijelove

Jednu skupinu čine nazivi koji imaju svojstvo brojivosti. Toj skupini pripadaju nazivi za predmete koji se sastoje od uparenih simetričnih dijelova, npr. *naočale* (ž. r.) (*Brille*), *hlače* (ž. r.) (*Hose*), *traperice* (ž. r.), *farmerice* (ž. r.) (*Jeans*), *gaće* (ž. r.), *gaćice* (ž. r.) (*Slip*), *bokserice* (ž. r.) (*Boxershorts*), *sliperice* (*Slips*), *tenisice* (ž. r.) (*Tennisschuhe*), *hulahupke* (ž. r.) (*Strumpfhose*), *škare* (ž. r.) (*Schere*), *lisice* (ž. r.) (*Handschellen*), *kastanjete* (ž. r.) (*Kastagnetten*), *skije* (ž. r.) (*Skier*), *diple* (ž. r.) (*doppelrohriges Holzblasinstrument*), *usta* (sr. r.) (*Mund*), *vrata* (sr. r.) (*Tür*), *leđa* (sr. r.) (*Rücken*), *prsa* (sr. r.) (rjeđe *prsi*, ž. r.) (*Brust*), *pleća* (sr. r.) (rjeđe *pleći*, ž. r.) (*Schulter*), *kliješta* (sr. r.) (*Zange*).

1.1.8.2. Kompleksno koncipirani nazivi

U *pluralia tantum* ubrajaju se i nazivi poput *novine* (ž. r.) (kolokvijalno i *novina* /ž. r. jd./) (*Zeitung*), *orgulje* (ž. r.) (*Orgel*), *moći* (ž. r.) (*Gebeine*, *Reliquien*), *grablje* (ž. r.) (*Rechen*), *vile* (ž. r.) (*Heugabel*), *ljestve* (ž. r.) (*Leiter*), *sanjke* (ž. r.) (*Schlitten*), *načve* (ž. r.) (*Teigschüssel*), trgovački i pravni pojmovi poput *režije* (ž. r.) (*Betriebskosten*), *sanitarije* (ž. r.) (*sanitäre Einrichtungen*), *financije* (ž. r.) (*Finanzen*, *Finanzwesen*), *fekalije* (ž. r.) (*Fäkalien*), *jaslice* (ž. r.) (*Kindergrippe*), *jasle* (ž. r.) (*Futtergrippe*), *gusle* (ž. r.) (*Nationalinstrument*), *desni* (ž. r.) (*Zahnfleisch*), *toplice* (ž. r.) (*Heilquelle/n/ Therme*), *kola* (sr. r.) (*Auto*), *plavci* (m. r.) (*Blauhelme /Ordnungshüter/*).

Ovamo pripada i niz naziva za jela, npr. *žganci* (m. r.) (*Maissterz*), *čevapčići* (m. r.) (*Hackfleischwürstchen*), *rezanci* (m. r.) (*Nudeln*), *mekinje* (ž. r.) (*Kleie*), *lazanje* (ž. r.) (*Lasagne*).

1.1.8.3. Geografska imena

Samo u množini pojavljuju se imena *Alpe* (ž. r.) (*Alpen*), *Himalaji* (m. r.) (*Himalaja*), *Rodopi* (m. r.) (*Rodopen*), *Karpati* (m. r.) (*Karpaten*), *Pireneji* (m. r.) (*Pyrenäen*), *Apenini* (m. r.) (*Appeninen*), *Ande* (ž. r.) (*Anden*), ali planinski lanci poput *Velebit* (m. r. jd.), *Medvednica* (ž. r. jd.) pojavljuju se u jednini.

U hrvatskom jeziku postoji i veći broj geografskih imena koja dolaze u množini, usp. imena naseljenih mjesta poput *Plitvice* (ž. r.), *Jesenice* (ž. r.), *Sesvete* (ž. r.), *Vodice* (ž. r.), *Ploče* (ž. r.), *Vinkovci* (m. r.), *Križevci* (m. r.), *Kornati* (m. r.) (*Kornatinseln*), *Brijuni* (m. r.) (*Brijuni-Inseln*).

1.1.8.4. Nazivi bolesti, blagdana, običaja

Nazivi nekih bolesti pojavljuju se samo u množini, usp. *male boginje* (ž. r.) (*Masern*), *vodene boginje* odnosno *kozice* (ž. r.) (*Windpocken*), *zaušnjaci* (m. r.) (*Ziegenpeter*), dok se pak nazivi nekih drugih bolesti pojavljuju samo u jednini, npr. *šećerna bolest* (ž. r.) (*Zuckerkrankheit*), *žutica* (ž. r.) (*Gelbsucht*), *difterija* (ž. r.) (*Diphtherie*), *viroza* (ž. r.) (*Virusinfektion*), *gripa* (ž. r.) (*Grippe*), *bronhitis* (m. r.) (*Bronchitis*), *srčani infarkt* (m. r.) (*Herzinfarkt*), *upala pluća* (ž. r.) (*Lungenentzündung*).

Slična je situacija i kod naziva blagdana i praznika. Neki crkveni blagdani imaju isključivo množinske oblike, usp. *Duhovi* (m. r.) (*Pfingsten*), *Svi sveti* (m. r.) (*Allerheiligen*), dok postoji i niz blagdana koji dolaze samo u jednini, usp. *Božić* (m. r.) (*Weihnachten*), *Uskrs* (m. r.) (*Ostern*), *Velika Gospa* (ž. r.) (*Mariä Himmelfahrt*), *Nova godina* (ž. r.) (*Neujahr*), *Tijelovo* (sr. r.) (*Fronleichnam*), *Silvestrovo* (sr. r.) (*Silvester*), *Nikolinje* (sr. r.) (*Nikolaus/tag/*), *Martinovo* (sr. r.) (*Martinstag*), *Valentinovo* (sr. r.) (*Valentinstag*), *Dan državnosti* (m. r.) (*/Kroatischer/ Staatsfeiertag*), *Dan žena* (m. r.) (*Frauentag*).

Samo množinske oblike imaju običaji, vremenska razdoblja i sl., poput *ferije* odnosno *praznici* (m. r.) (*Ferien*), *poklade* (ž. r.)

(*Fastnacht*), karmine (ž. r.) (*Leichenschmaus*), a slično je i u imenica izbori (*Wahlen*), pregovori (*Gespräche*).

1.1.9. Singulativ

Ovim se pojmom označavaju jedninski oblici imenica čiji je temeljni oblik množinski. Jednina se tvori sufiksom *-in*. U tu skupinu pripadaju prije svega vlastita imena, uglavnom etnici, poput *Norvežanin* (*Norweger*) prema *Norvežani*, *Šveđanin* (*Schwede*) prema *Šveđani*, *Turčin* (*Türke*) prema *Turci*, *Bračanin* (*Bewohner der Insel Brač*) prema *Bračani*, *Berlinčanin* (*Berliner*) prema *Berlinčani*, *Lajpcizanin* (*Leipziger*) prema *Lajpcizani*, *Zagrepčanin* (*Zagreber*) prema *Zagrepčani*, a slično se ponašaju i imenice tipa *otočanin* (*Inselbewohner*) prema *otočani*, *brđanin* (*Bergbewohner*) prema *brđani*, *građanin* (*Bürger*) prema *građani*, *kršćanin* (*Christ*) prema *kršćani*, *državljanin* (*Staatsbürger*) prema *državljeni*.

1.1.10. Kvantitativne konstrukcije/paukal

U nekim se gramatikama u okviru kategorije broja govori i o paukalu, takozvanoj maloj množini ili označavanju neprecizno određene male količine. U hrvatskom se jeziku na taj način mogu opisati nominativni oblici imenica muškog i srednjeg roda na *-a* kada se nađu uz glavne brojeve 2–4, usp. *dva/tri/četiri grada* (*zwei/drei/vier Städte*), *dva/tri/četiri stomatologa* (*zwei/drei/vier Zahnärzte*), *dva/tri/četiri sela* (*zwei/drei/vier Dörfer*), *dva/tri/četiri pisma* (*zwei/drei/vier Briefe*).

Tradicionalan i općenito korišten način opisivanja jest da se konstrukcije koje sadrže kvantifikatore različitih vrsta svode pod zajednički pojam *kvantifikacija*. To je za hrvatski jezik dobro utoliko što oni morfološki i sintaktički pokazuju određene osobine koje ćemo pojasniti u nastavku.

U hrvatskom jeziku svi pojmovi koji sadrže broj osim broja 1, a određuju točno određenu količinu ne upotrebljavaju se ni u jednini ni u množini, već imaju zasebne oblike. Pritom se sintaktičko ponašanje takvih brojevnih oznaka određuje prema zadnjem članu naziva, usp. *prijavile su se četrdeset četiri osobe (es haben sich 44 Personen angemeldet)*, *od ove godine na fakultetu ima trideset pet stranih studenata (von diesem Jahr an sind an der Fakultät 35 ausländische Studenten)*.

1.1.10.1. Kvantifikatori s brojem jedan

Broj *jedan (eins)* označava jedninu, primjerice *jedan dan (ein Tag)*, *jedna žena (eine Frau)*, *jedno dijete (ein Kind)*.

1.1.10.2. Kvantifikatori s brojevima od dva do četiri

Na poseban se način ponašaju glavni brojevi *dva/dvije (zwei)*, *tri (drei)* i *četiri (vier)*, koji se mogu deklinirati, no u govoru se to često ne čini. Imenica muškog ili srednjeg roda koja se nađe uz takav broj dolazi u obliku koji je jednak genitivu jednine, pridjevi i zamjenice imaju nastavak *-a*, usp. *četiri stola (vier Tische)*, *bila je u pratnji svoja dva unuka (sie war in Begleitung ihrer zwei Enkel)*, *odrastao je s tri svjetska jezika (er wuchs mit drei Wltsprachen auf)*, *sobe s tri, pa i četiri kreveta (Zimmer mit drei, aber auch vier Betten)*, *djelovao je pod četiri razna ilegalna imena (er arbeitete unter vier verschiedenen illegalen Namen)*, *sportaši četiriju zemalja odnosno sportaši na četiri kotača (Sportler auf vier Rädern)*.

Imenice ženskog roda koje završavaju na *-a* ili na *-Ø* uz navedene kvantifikatore dobivaju nastavak *-e*, usp. *dvije mlade žene (die zwei jungen Frauen)*, *tri važne industrijske države (drei wichtige Industriestaaten)*, *dvije duge noći (zwei lange Nächte)*, *četiri presretne obitelji (vier überglückliche Familien)*.

Nedeklinirani oblici brojeva *dva/dvije*, *tri* i *četiri* koriste se posebno onda kada se primjerice pomoću prijedloga jasno ukazuje

na padež, usp. s četiri sina (*mit vier Söhnen*), tijekom tri dana (*im Laufe von drei Tagen*), između dva rata (*zwischen den beiden /Welt/kriegen*), u tri hrvatske luke (*in drei kroatischen Häfen*), usp. 3.1.5.4.

1.1.10.3. Kvantifikatori s brojevima od pet

Sve imenice s brojem većim od pet (*fünf*) dolaze u genitivu množine, npr. *pet slučajeva* (*fünf Fälle*), *čovjek od trideset godina* (*ein Mann mit 30 Jahren*), *sudar šest automobila* (*der Zusammenstoß von sechs Autos*), *hotel s pet zvjezdica* (*Fünf-Sterne-Hotel*).

Na sličan se način ponašaju i stotinu (*hundert*), tisuću (rjeđe *hiljadu*) (*tausend*), milijun (*Million*) i milijardu (*Milliarde*) kao i neodređeni kvantifikatori poput *mnogo* (*viel*), *malo* (*wenig*), *nekoliko* (*einige*), npr. *jedan u nizu od tisuću razloga* (*einer von tausend Gründen*), *gradovi s preko milijun stanovnika* (*Städte mit über einer Million Einwohner*), *nekoliko studenata* (*einige Studenten*), *mnogo posjetilaca* (*viele Besucher*).

1.2. KATEGORIZACIJA PRIDJEVA PREMA BROJU

Kod pridjeva se, kao i kod imenica i glagola, formalno razlikuje kategorija broja, odnosno razlikuju se jednina i množina. Tu opet postoje određene specifičnosti jer pridjevi doduše formalno imaju oblike različite prema kategoriji broja, no ti se oblici ne pojavljuju samostalno, već im se dodjeljuju ovisno o kongruenciji s imenicom koju određuju, usp. *bogata zemlja* (ž. r. jd.) (*reiches Land*) prema *bogat/bogata/bogato* (*reich*) i *zemlja* (ž. r. jd.) (*Land*), *bogati resursi* (m. r. mn.) (*reiche Ressourcen*) prema *bogat/bogata/bogato* i *resursi* (m. r. mn.), *bogato nasljedstvo* (sr. r. jd.) (*reiches Erbe*) prema *bogat/bogata/bogato* (*reich*) i *nasljedstvo* (sr. r. jd.) (*Erbe*), *obilan* (m. r. jd.) *ručak* (m. r. jd.) (*ein reichhaltiges Mittagessen*), *otvorena* (ž. r. plt.) *vrata* (sr. r. plt.) (*eine offene Tür*), *moderne* (ž. r. plt.) *naočale* (ž. r. plt.) (*eine moderne Brille*).

Poput pridjeva ponašaju se i participi koji su prošli kroz promjenu vrste riječi, npr. *odgovarajući podatak* (*die entsprechende Angabe*), *odgovarajuća statistika* (*die entsprechende Statistik*) prema *odgovarajući* (*entsprechend*), *postojeća situacija* (*die bestehende Situation*), *bivši muž* (*der frühere /Ehe/mann*), *pod bivšom vladom* (*unter der früheren Regierung*), usp. 12.3.1.3., 12.3.2.3.

1.2.1. Gramatički vs. biološki rod

Zanimljivi su slučajevi u kojima se pojavljuje nepodudarnost gramatičkog i biološkog roda određene imenice, usp. sintagmu s imenicom *kolega* (m. r.) (*Kollege*) u jednini: *stari* (m. r. jd.) *kolega* (m. r. jd.) i u množini: *stare* (ž. r.) ili *stari* (m. r. mn.) *kolege* (m. r. mn.) (*alte Kollegen*), potom sintagmu koja ima imenicu *kukavica* (ž. r.) (*Feigling*) u jednini: *velika* (ž. r.) ili *veliki* (m. r.) *kukavica* i u množini: *velike* (ž. r.) *kukavice*.

1.2.2. Kategorija broja pri promjeni vrste riječi

Za razliku od prethodno opisanih primjera kategoriju broja samostalno specificiraju oni pridjevi kod kojih se dogodila promjena vrste riječi te koji u suvremenom jeziku predstavljaju imenice, usp. *zeleni* (m. r. mn.) (*die Grünen*), *lijevi* (m. r. mn.) (*die Linken*), *desni* (m. r. mn.) (*die Rechten*), *plavi/modri* (m. r. mn.) (*die Blauen /Fußballclub Dinamo Zagreb/*), *mladi* (m. r. mn.) (*die Jungen*), *moji* (m. r. mn.) (*die Meinigen, meine Leute*), *muško* (sr. r. jd.) (*männliche Person*), *stari* (m. r. jd.) (*alter Mann, Vater*), *trajna* (ž. r. jd.) (*Dauerwelle*), *slatko* (sr. r. jd.) (*Konfitüre*), *optuženi* (m. r. jd.) odnosno *optužena* (ž. r. jd.) (*der/die Angeklagte*), *dežurni* (m. r. jd.) odnosno *dežurna* (ž. r. jd.) (*der/die Diensthabende*).

Iz pridjeva su proizišla i vlastita imena poput *Zrinski*, *Dostojevski*, *Chomsky*, *Hrvatska*, *Finska*, *Danska*, *Mađarska*.

1.3. KATEGORIZACIJA GLAGOLA PREMA BROJU

Za razliku od imenica u glagola se na specifičan način razlikuje kategorija broja, no jednako tako postoje odgovarajući morfemi za jedninu i množinu, usp. za jedninu *misli-im* (*ich denke*), *piš-em* (*ich schreibe*), *ne dolaz-im* (*ich komme nicht*) i množinu *misl-imo* (*wir denken*), *piš-emo* (*wir schreiben*), *ne dolaz-imo* (*wir kommen nicht*).

Pritom treba imati na umu da oblik *mislimo* ne predstavlja množinu od *mislim*. Oblik *mislim* označava izjavu pojedinca, jednog govornika, a *mislimo* implicira jednog pojedinca i barem još jednoga drugog pojedinca; jednako se tako ponašaju oblični parovi *pišeš* i *pišete* odnosno *piše* i *pišu*, koji svojim izrazom karakteriziraju sugovornika odnosno više njih, tj. jednu osobu odnosno više osoba o kojima se govori. Na veći se broj sudionika kakve situacije referiraju glagoli u sljedećim rečenicama: *došli su moji roditelji* (*meine Eltern sind gekommen*), u zadnje vrijeme sve rjeđe *dolaze* (*in letzter Zeit kommen sie immer seltener*), dok se u sljedećim rečenicama govori o jednom sugovorniku ili govorniku: *nedavno je kupio stan* (*vor Kurzem hat er eine Wohnung gekauft*), *prošle zime slomila je nogu* (*vorigen Winter hat sie sich das Bein gebrochen*), *pospremala sam kuhinju* (*ich habe die Küche aufgeräumt*), *hoćeš li možda doći i ti?* (*wirst vielleicht auch du kommen?*).

Infinitni se glagolski oblici s obzirom na kategoriju broja ne ponašaju na jednak način. Dok se u glagolskom pridjevu trpnom kategorija broja specificira, u infinitivu i u glagolskim priložima to nije slučaj, usp. 12.1., 12.3.